

El menú, el banc i el poder castellà

Dues efemèrides han coincidit aquest mes de gener. El tancament de la casa de la moneda de València, per ordre de Felip V el 1718, que va representar la fi del menú, i la creació, el 1856, del Banc d'Espanya. Dues mesures que van ajudar a consolidar el centralisme de Madrid.

La moneda ha estat una peça essencial en la història de la humanitat, perquè ha acompanyat la creació dels estats, ha contribuït a la maduració de les identitats i ha servit als governants per propagar la legitimitat del seu poder i la ideologia. Les monedes, a més de complir una funció econòmica, han representat un acte de sobirania del poder polític i un element de propaganda de primer ordre.

Entre 1247 i 1707, els valencians van tenir una moneda pròpia molt popular, cosa que dona testimoni de l'existència d'un estat sobirà que va gaudir de les competències monetàries. L'origen de la moneda, anomenada menú, es remunta a l'època de la creació del Regne de València per Jaume I el Conqueridor i va ser la primera moneda valenciana del període cristià medieval.

Els diners valencians. El privilegi del rei que va establir les característiques de la moneda és datat del 8 de

Botons a les bruses

En moltes cases del País Valencià encara hi ha menuts oblidats en els calaixos dels mobles antics, en els baguls o en les capses de botons de les rebesàvies. Quan Felip V va ordenar-ne la recollida el 1718, molta gent els van guardar i, fins i tot, algunes àvies els van utilitzar envoltats de tela com a cor dels botons de les bruses. D'aquesta manera, en les peces de roba més antigues es poden trobar botons fets amb diners valencians... folrats de tela.

maig del 1247 i la va denominar real de València, encara que tothom en deia diners valencians. El rei va concedir la talla dels encunyis a l'argenter Garcia Arnaldo el 28 d'octubre del 1248. En l'anvers de la moneda figurava el bust del rei i la llegenda "IACOBUS REX". En el revers, un arbre amb dues rames a cada costat —ramellet— i la llegenda "VALENCIE". Hi ha autors que vinculen el ramellet de la moneda amb una concessió del rei als lleidatans, perquè van ser els primers a entrar a la ciutat a plantar la bandera de Jaume I.

La fabricació va començar l'any 1249 sobre unes plaques circulars de metall d'un aliatge d'argent i coure —billó—, i els successors del rei Jaume van utilitzar la mateixa moneda dissenyada per l'argenter Garcia Arnaldo sense introduir-hi cap canvi. També van crear noves monedes ajustades a les necessitats de cada època, com el dihuitè de Joan I, creat el 1394; però mai no van alterar el diner i el van convertir en una fracció de les noves monedes. Com que el dihuitè era un real de plata més gran que el diner, el diner valencià va passar a anomenar-se també real menú.

També a Mallorca. El primer monarca que va introduir un canvi significatiu en els diners valencians va ser Alfons el Magnànim, el 1421, perquè va substituir el nom de Jaume I en l'anvers pel seu amb la llegenda "ALFONSUS REX AR". En la llegenda "VALENCIE" del revers també va afegir "MA" per donar validesa a la circulació dels menuts valencians per Mallorca ("MA"). Els monarques posteriors no van introduir canvis en els menuts d'Alfons ni es van preocupar de fabricar-ne fins que Ferran el Catòlic va autoritzar-ne una emissió al seu nom i d'Isabel a partir del 1504.

L'emperador Carles I, de la dinastia dels Àustria, també va fer menuts valencians al seu nom a partir del 1531. Felip II, Felip III, Felip IV i Carles també. Cap monarca de la dinastia d'Àustria es va quedar sense posar el seu nom en els diners valencians o menuts. Els moriscos van fer nombroses falsificacions fins que el 1609 van ser expulsats.

Les novetats més importants introduïdes pels Àustria van ser la recollida

Cent-cinquanta anys de la llei de creació del Banc d'Espanya

El dia 28 de gener de 1856 era creat, per llei, el Banc d'Espanya. La mateixa llei regulava la creació de societats anònimes de crèdit. Era el punt de partida d'una nova etapa en la història d'Espanya, determinada per la construcció progressiva de la nova societat capitalista, però també reflectia la voluntat d'intervenció econòmica de l'estat, ara controlat per la burgesia liberal, i donava pas a una nova fase de desenvolupament financer caracteritzat per l'especulació més escandalosa.

Certament, ens trobem en ple "bienni progressista" (1854-1856), un moment especialment important en la història d'Espanya en què el poder era a mans de la burgesia progressista, especialment interessada en la legislació econòmica que fes avançar la construcció de la societat capitalista. No en va el gener de 1855 s'havia promulgat la desamortització civil de les terres, que culminava el procés de privatització de la propietat agrària, i el mes de juliol del mateix any s'havia aprovat la llei de ferrocarrils. Al mateix temps, des de feia poc més d'una dècada, l'activitat financera a l'entorn de negocis especulatius era important: el 1844 s'havia portat a terme la reforma fiscal definitiva que, només sobre el paper, modernitzava el sistema impositiu a l'estat espanyol. El 1844 fou l'any també en què Manuel Girona fundava el Banc de Barcelona i José de Salamanca, a Madrid, fundava el Banc d'Isabel II. Des de 1829 existia, a més, el banc oficial de San Fernando, que el 1847, després de la primera crisi financera del segle, s'unificà amb el Banc d'Isabel II. A final de la dècada dels anys quaranta i començament dels cinquanta havien proliferat nombroses sucursals de la banca estrangera, especialment la francesa dels Rothschild, interessada a

participar en els negocis especulatius generats per l'estat, especialment en el tema del deute públic.

Fou en aquest context que en una sola llei s'establia la pluralitat de bancs d'emissió, que permetia que en cada localitat es podia crear un establiment d'emissió de bitllets, ja fos un banc particular o una sucursal del Banc d'Espanya, i al mateix temps transformava el Banc de San Fernando en Banc d'Espanya, al qual s'atribuïa el control de les normes d'emissió. L'estat, d'aquesta manera, intervindria directament en la vida financera del país, si bé no va ser fins a l'any 1874 que el Banc d'Espanya va començar a tenir el monopoli de l'emissió de moneda.

No en va ens trobem en vigílies de la primera gran expansió financera del segle, l'època en què els negocis no tenien com a objectiu fonamental l'activitat productiva, sinó l'especulació econòmica, que en els anys successius girarà, fonamentalment, a l'entorn de dos eixos: la construcció de la xarxa ferroviària i les emissions del deute públic. Foren anys en què es van acabar teixint tal quantitat d'interessos especulatius que varen acabar configurant el món de la banca i dels negocis borsaris. No és per casualitat que a partir d'aquests moments s'estableixi una relació estreta i directa entre el món de la política i dels negocis i que l'estat s'acabi convertint en un gran negoci per a la

burguesia. A partir d'aquest moment s'enceta una etapa d'aparent creixement econòmic sense precedents, en què els negocis semblaven triomfar fàcilment, però que, en realitat, com va posar en relleu la crisi financera de 1866, era un creixement fictici, basat en l'especulació i el diner fàcil, més que no en una economia productiva.

Pelai Pagès

dels diners valencians de Jaume I, Alfons el Magnànim i Ferran a partir del 1559, la persecució dels moneders falsos i la datació dels menuts fabricats a partir de l'any 1610. El primer menut datat tenia, en l'anvers, el cap del rei i la llegenda "PHILIPPVS DG" i, en el revers, el ramellet i la llegenda "VALENCIA 1610". L'últim menut que es coneix amb data és el del 1699, de Carles II.

Inici de la fi. Després de la batalla d'Almansa del 1707, que va decidir la guerra de Successió a favor de Felip V

de Borbó, va començar la fi dels menuts. El 8 de maig del mateix 1707, el rei Felip V va ordenar que fos admesa en el Regne de València la moneda castellana, i el 5 d'octubre va ordenar la retirada de les monedes fetes per l'arxiduc Carles, el pretendent, que havia resegellat alguns menuts de Carles II i fabricat dihuitès. El 13 de juliol del 1709, Felip V va disposar la fabricació de monedes de coure a València —els sisons i les tresetes— per reemplaçar els menuts, però van deixar de fabricar-se el 1713. Finalment, el 26 de gener del 1718 va decretar el tancament de la ca-

sa de moneda de València i el 24 de setembre va disposar la retirada dels menuts valencians de billó i la fabricació de monedes de coure pur de maravedí d'ús obligatori comú en totes les províncies. A partir d'aleshores, la fabricació del maravedí es va centralitzar a Segòvia i la nova moneda portava el castell i el lleó del regne de Castella i Lleó i les tres flors de lis de la nova dinastia borbònica. La simbologia valenciana va desaparèixer per sempre de la moneda.

Josep Miquel Santacreu